

Podpora voliče v pobytové sociální službě

Doporučení pro poskytovatele sociálních služeb
a opatrovníky 2021

Obsah

Podpora voliče v pobytové sociální službě.....	1
Obsah.....	2
Poslání ochránce.....	3
Seznam použitých zkratk	4
Úvodní slovo.....	5
Právní úprava.....	7
1. Principy voleb.....	7
2. Základní povinnosti poskytovatelů sociálních služeb	8
3. Základní povinnosti opatrovníka.....	9
4. Překážky ve výkonu volebního práva	9
Doporučení.....	11
1. Průběžná podpora v oblasti výkonu volebního práva.....	11
1.1 Mít povědomí o právním postavení klientů/opatrovanců v oblasti výkonu volebního práva	11
1.2 Ověřit, zda má klient vydán občanský průkaz, případně požádat o jeho vydání 12	
1.3 Průběžně a srozumitelně informovat klienty/opatrovance o účelu a průběhu voleb 12	
1.4 Podat přístupné informace o blížících se volbách	13
1.5 Zkontrolovat správnost zápisů ve stálém seznamu voličů	15
1.6 Zjistit, zda je volební budova a místnost pro klienta/opatrovance přístupná...16	
1.7 Nahlásit seznam klientů pro zvláštní seznam voličů.....	17
1.8 Podpořit klienty při žádosti o voličský průkaz, pokud je to potřeba	18
2. Podpora v průběhu voleb.....	18
2.1 Zajistit, že má klient/opatrovanec k dispozici občanský průkaz.....	18
2.2 Poskytnout klientovi/opatrovanci podporu při dopravě do volební místnosti, pokud je to potřeba	19
2.3 Poskytnout klientovi/opatrovanci podporu v průběhu hlasování, pokud je to potřeba 19	
2.4 Zajistit podmínky pro hlasování do přenosné volební schránky	20

Poslání ochránce

Již od roku 2001 ochránce chrání osoby před nezákonným či jinak nesprávným jednáním nebo nečinností správních úřadů a dalších institucí. Tehdy má právo nahlížet do úředních či soudních spisů, žádat úřady o vysvětlení a může bez ohlášení provádět místní šetření. Shledá-li pochybení úřadu a nepodaří se mu dosáhnout nápravy, může informovat nadřízený úřad či veřejnost.

Od roku 2006 ochránce plní úkoly národního preventivního mechanismu podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Systematicky navštěvuje zařízení, v nichž se nacházejí osoby omezené na svobodu, a to jak z moci úřední, tak v důsledku závislosti na poskytované péči. Cílem návštěv je posílit ochranu před špatným zacházením. Svá zjištění a doporučení ochránce zobecňuje v souhrnných zprávách z návštěv a na jejich základě formuluje standardy zacházení. Návrhy na zlepšení zjištěného stavu a odstranění případného špatného zacházení ochránce směřuje jak k samotným zařízením a jejich zřizovatelům, tak k ústředním orgánům státní správy.

V roce 2009 byl ochránce pověřen rolí národního orgánu pro rovné zacházení a ochrany před diskriminací (equality body). Přispívá tedy k prosazování práva na rovné zacházení se všemi osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientaci, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víru nebo světový názor. Za tím účelem poskytuje pomoc obětem diskriminace, provádí výzkum, zveřejňuje zprávy a vydává doporučení k otázkám

souvisejícím s diskriminací a zajišťuje výměnu dostupných informací s příslušnými evropskými subjekty.

Od roku 2011 ochránce rovněž sleduje zajištění cizinců a výkon správního vyhoštění.

Počínaje lednem 2018 zastává ochránce také funkci monitorovacího orgánu pro naplňování práv zakotvených Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením a pomáhá také cizincům-občanům Evropské unie, kteří žijí nebo pracují v České republice. Poskytuje jim informace o jejich právech a pomoc při podezření na diskriminaci z důvodu státní příslušnosti.

Ke zvláštním oprávněním ochránce patří právo podávat Ústavnímu soudu návrhy na zrušení podzákonných právních předpisů, právo vedlejšího účastenství před Ústavním soudem v řízení o zrušení zákona či jeho části, právo podat správní žalobu k ochraně veřejného zájmu či návrh na zahájení kárného řízení s předsedou či místopředsedou soudu. Ochránce také může příslušnému úřadu doporučit vydání, změnu či zrušení právního nebo vnitřního předpisu. Doporučení ke změně zákona podává vládě.

Ochránce je nezávislý a nestranný, z výkonu své funkce je odpovědný Poslanecké sněmovně, která ho zvolila. Má jednoho voleného zástupce, kterého může pověřit výkonem části své působnosti. Se svými poznatky ochránce průběžně seznamuje veřejnost prostřednictvím médií, internetu, sociálních sítí, odborných seminářů, kulatých stolů a konferencí. Nejdůležitější zjištění a doporučení shrnuje zpráva o činnosti veřejného ochránce práv předkládaná každoročně Poslanecké sněmovně.

Seznam použitých zkratek

Zákon o volbách do parlamentu – zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o volbách do zastupitelstev obcí – zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o sociálních službách – zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů.

DOZP – domov pro osoby se zdravotním postižením.

DZR – domov se zvláštním režimem.

Úmluva – Úmluva o právech osob se zdravotním postižením.

Listina – Listina základních práv a svobod.

Výbor OSN - Výbor OSN pro práva osob se zdravotním postižením.

Úvodní slovo

Rok 2021 je opět rokem volebním. Na 8. a 9. října prezident republiky vyhlásil volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Volby a volební právo považují za stěžejní prvek zastupitelské demokracie, a tudíž i za jedno z nejzákladnějších politických práv.

Samotný výkon volebního práva posiluje a upevňuje vzájemný vztah mezi státem a občanem – voličem. Bez existence svobodných demokratických voleb by nebylo možno hovořit o demokracii jako takové, kterou A. Lincoln výstižně charakterizoval jako „*vládu lidu, lidem a pro lid*“.¹ Skrze volby je rovněž realizován princip suverenity lidu vyjádřený v čl. 2 odst. 1 Ústavy České republiky, tedy, že: „*Lid je zdrojem veškeré státní moci.*“

Z tohoto důvodu je třeba zajistit, aby měli všichni občané zajištěn přístup k volbám bez jakýchkoliv rozdílů. To se samozřejmě týká i lidí s postižením, kteří v naší společnosti tvoří zvlášť zranitelnou skupinu. S ohledem na specifické potřeby lidí s postižením je o to více třeba, aby měla i tato skupina občanů možnost účastnit se politického života na rovnoprávném základě s ostatními, tak jak to předpokládá článek 29 Úmluvy, tedy aby mohli vytvářet politickou reprezentaci (právo volit) a zároveň mohli být součástí této politické reprezentace (právo být volen).

Od počátku roku 2018 zákon ukládá veřejnému ochránci práv dohlížet na to, jak Česká republika naplňuje Úmluvu OSN o právech osob se zdravotním postižením.² V rámci této působnosti provádíme výzkumy, zveřejňujeme zprávy a vydáváme doporučení.³ V roce 2018 jsme uskutečnili sérii návštěv domovů pro osoby se zdravotním postižením zaměřených na výkon volebního práva klienty těchto zařízení. Tyto návštěvy proběhly bezprostředně po volbách do zastupitelstev obcí v říjnu 2018.

Ze zpráv těchto návštěv jsem zjistila mnoho překážek, které lidem s postižením mnohdy fakticky znemožňují nebo podstatně ztěžují výkon jejich základního práva – práva volit. Často byl příčinou nedostatek podpory k uskutečnění volebního práva ze strany zaměstnanců DOZP. Poskytovatelům pobytových sociálních služeb často nemusí být zřejmý rozsah omezení svéprávnosti jejich klientů nebo nemusí být znalí právní úpravy a v důsledku toho mohou svým klientům neúmyslně bránit ve volebním právu.⁴ Výkon volebního práva také

1 DUFEK, Pavel. Teorie demokracie a politická filozofie: úskalí demokratizace demokracií. In: HOLZER, Jan. – MOLEK, Pavel. Demokratizace a lidská práva. Středoevropské pohledy. Praha – Brno: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Masarykovou univerzitou, 2013, s. 58;

2 Ustanovení § 1 odst. 7 zákona o veřejném ochránci práv.

3 Ustanovení § 21 písm. c) zákona o veřejném ochránci práv.

4 VOP. 2020. Výkon volebního práva v domovech pro osoby se zdravotním postižením, s. 15 a násl. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8192>.

ztěžuje, a často dokonce znemožňuje nedostatečná přístupnost informací či bariérovost volebních místností, která se týká nejen klientů pobytových sociálních služeb.⁵

Proto v tomto ohledu vydala tehdejší veřejná ochránkyně práv počátkem roku 2020 doporučení k výkonu volebního práva v domovech pro osoby se zdravotním postižením,⁶ ve kterém popsala základní překážky výkonu volebního práva lidmi s postižením. Vzhledem k tomu, že do nadcházejících parlamentních voleb nedojde k přijetí nového volebního kodexu v podobě připravovaného zákona o správě voleb, považuji za nezbytné se k tomuto tématu znovu vrátit, uvedené doporučení znovu připomenout a rozvinout některé z jeho myšlenek.

Předkládané doporučení je určeno především DOZP, dalším poskytovatelům pobytových sociálních služeb, jejich zaměstnancům a opatrovníkům (veřejným i soukromým). Mohou je však využít i představitelé státních orgánů podílejících se na správě voleb.

Mgr. Monika Šimůnková
zástupkyně veřejného ochránce práv

5 Srov. VOP. 2020. Výkon volebního práva v domovech pro osoby se zdravotním postižením, s. 27 a násl. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8192>.

6 VOP. 2020. Výkon volebního práva v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8192>.

Právní úprava

1. Principy voleb

Článek 21 Listiny zaručuje všem **občanům právo podílet se na správě věcí veřejných**, a to ať už přímo, či prostřednictvím volených zástupců, což je jedním ze základních principů zastupitelské demokracie. Tento princip je právě realizován ve svobodných volbách prostřednictvím všeobecného a rovného volebního práva vykonávaného tajným hlasováním.

Úmluva v článku 29 zavazuje členské státy, aby **zaručily lidem s postižením politická práva** a příležitost užívat tato práva na rovnoprávném základě s ostatními. Mají mimo jiné zajistit, aby se lidé s postižením mohli účinně a plně **podílet na politickém a veřejném životě** přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců **včetně práva a možnosti volit a být volen**. Toto právo je konkrétním logickým vyústěním principu rovnosti zakotveného v čl. 12 Úmluvy. Výbor OSN opakovaně upozorňuje na to, že toto ustanovení vylučuje možnost zásahu do volebního práva prostřednictvím řízení o omezení svéprávnosti či o ustanovení opatrovníka.⁷ **Volební právo**, ať již aktivní (právo volit), či pasivní (právo být volen), by dle Výboru OSN měly státy přiznávat **všem lidem s postižením** bez ohledu na případné omezení svéprávnosti a míru tohoto omezení.

Dalším důležitým principem, na němž je Úmluva založena, je **přístupnost** upravená v čl. 9 Úmluvy. V souvislosti s volbami se jedná na prvním místě o **přístupnost volebních místností a procesu hlasování** pro lidi s postižením. Kromě toho je však pod princip přístupnosti třeba podřadit i **přístupnost informací o volbách**, kandidátních listinách a kandidátech, volebních programech apod., tak aby volič mohl své volební právo uplatnit skutečně svobodně a rozhodoval se na základě dostatku relevantních informací.

Při definování voleb a volebního práva je třeba se nejdříve zastavit u čtyř v úvodu uvedených principů výkonu volebního práva, a to svobody, všeobecnosti, rovnosti a tajnosti hlasování.

Samotný princip **svobody voleb** je nadřazen všem uvedeným principům volebního práva.⁸ Svoboda voleb znamená **nepřípustnost jakéhokoliv nátlaku** na voliče i kandidáty, ale opět i možnost **přístupu k relevantním informacím**. Jedině informované rozhodnutí je totiž skutečně svobodné. Lidé s postižením často pro naplnění svobodné volby potřebují podporu. Tato podpora však musí respektovat jejich autonomii, zejména se musí vyvarovat jakékoliv formy manipulace či nátlaku, ať již přímo (přesvědčování koho volit), či nepřímo (například sdělováním selektivních a nevyvážených informací). Jedině tak dojde k naplnění principu svobody voleb.

7 Všeobecný komentář Výboru OSN pro práva osob se zdravotním postižením č. 1. Článek 12: Rovnost před zákonem. 2014. odst. 48 – 49, Závěrečná doporučení Výboru OSN ke zprávě České republiky. 2011. odst. 58 nebo Rozhodnutí Výboru OSN Zsolt Bujdosó a ostatní proti Maďarsku ze dne 16. 10. 2013, č. CRPD/C/10/D/2011.

8 Srov. FILIP, Jan. Základní otázky volebního práva v ČSFR. Brno: Masarykova univerzita, 1992. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-0406-1.

Všeobecnost voleb znamená, že volební právo náleží všem občanům ČR⁹ bez rozdílu, tedy bez ohledu na jejich příslušnost k určité sociální, náboženské a národnostní skupině, politické orientaci, sexuální menšině nebo postižení. Právo volit do Poslanecké sněmovny má každý občan ČR starší 18 let¹⁰ a právo být zvolen pak každý občan ČR starší 21 let.¹¹ Všeobecnost voleb dále znamená **skutečnou a reálnou možnost každého volit**, což je významné zejména u lidí s postižením. To vyplývá mimo jiné i z článku 5 odst. 3 Úmluvy, zajišťující lidem s postižením právo na přiměřenou úpravu. Tato úprava by se měla týkat jak samotného volebního procesu ve volební místnosti, tak i **zajištění relevantních informací** v období před volbami v takové **podobě, která je přístupná lidem s postižením**.¹²

Zatímco všeobecnost určuje, kdo se voleb účastní, **rovnost volebního práva** pak říká, jakou měrou,¹³ a znamená, že každý volič má stejný počet hlasů a každý hlas má stejnou váhu.¹⁴

Posledním stěžejním principem, který rovněž posiluje princip svobodné volby, je **princip tajnosti hlasování**. Jedině tajným hlasováním lze zajistit volbu podle skutečného přesvědčení voliče. Český právní řád umožňuje lidem, kteří nejsou schopni sami volit, aby jim s volbou pomohl jiný volič, a to i v prostoru pro úpravu hlasovacího lístku. I v tomto případě je však třeba důsledně dbát na to, aby tento „asistent“ voliče důsledně dodržoval princip tajnosti hlasování a nikomu nesdělil, jak volič hlasoval, a dále, aby důsledně dbal vůle tohoto voliče. V případě, že by asistent volil dle své vůle, nikoliv dle vůle voliče, porušil by tím princip rovnosti volebního práva, neboť by ve volbách disponoval dvěma hlasy.

2. Základní povinnosti poskytovatelů sociálních služeb

Ustanovení § 2 odst. 2 věty druhé zákona o sociálních službách v obecné rovině upravuje podmínky a meze a účel poskytování sociálních služeb tak, že *pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.*

Cílem sociálních služeb je **umožnit** klientům v nejvyšší možné míře **zapojení do běžného života společnosti**. Stejně tak by sociální služby měly i **zajišťovat** svým klientům **kontakt se společenským prostředím**, poskytovat sociálně terapeutické a další služby. Tyto služby

9 Ve volbách do zastupitelstev obcí a do Evropského parlamentu mohou volit také občané členských států Evropské unie, kteří mají trvalý pobyt na území ČR.

10 Čl. 18 odst. 3 Ústavy.

11 Čl. 19 odst. 1 Ústavy.

12 Tento závazek ostatně dále vyplývá z ustanovení čl. 29 písm. a) bod i) Úmluvy.

13 Srov. ŠIMÍČEK V. in WAGNEROVÁ E. Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex.

14 Problematika rovnosti volebního práva byla naposledy řešena Ústavním soudem letos na jaře, kdy Ústavní soud nálezem ze dne 3. února 2021, sp. zn. Pl. ÚS 44/17, zrušil část volebního zákona do Poslanecké sněmovny právě pro rozpor s principem rovnosti.

by rovněž měly svým klientům zajišťovat **podporu při uplatňování jejich práv**, což se bezesporu týká i **výkonu volebního práva**.

3. Základní povinnosti opatrovníka

Člověku, který je omezen ve svéprávnosti, ustanoví soud spolu s rozhodnutím o omezení svéprávnosti opatrovníka. Opatrovník je zákonným zástupcem tohoto člověka, avšak jen v tom rozsahu, ve kterém je člověk omezen ve svéprávnosti. Jeho úkolem je podle ustanovení § 466 a 467 občanského zákoníku udržovat s opatrovancem spojení, zajímat se o něj, dbát o jeho zdravotní stav, **starat se o naplnění jeho práv a chránit jeho zájmy**. Opatrovník zastupuje opatrovance v tom právním jednání, které podle rozhodnutí soudu není schopen činit. **Volební právo** je však právem **vázaným na konkrétního člověka-občana**, a při jeho výkonu je tudíž **zastoupení opatrovníkem vyloučeno**. Opatrovník by však měl znát potřeby opatrovance, jeho názory, poměry, ve kterých žije, a **respektovat jeho vůli** v té míře, v jaké se nepřičí zájmu opatrovance. V tomto ohledu by v oblasti volebního práva měl opatrovník spolu s opatrovancem, případně jeho jménem, činit na základě jeho pokynů kroky k tomu, aby opatrovanec mohl toto právo vykonávat.

4. Překážky ve výkonu volebního práva

Česká republika se v článku 29 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením zavázala, že zaručí lidem s postižením politická práva a jejich účast politickém a veřejném životě. Tato účast má být dle Úmluvy zajištěna na rovnoprávném základě s ostatními, mimo jiné, i garancí práva a možností volit a být volen.

Přijetím nového občanského zákoníku, který neumožňuje člověka zbavit zcela svéprávnosti, došlo k pozitivnímu posunu právní úpravy. I tak však Česká republika nadále nesplňuje své mezinárodní závazky vyplývající z Úmluvy. Český právní řád totiž nadále umožňuje v rámci rozhodnutí o omezení svéprávnosti omezit i výkon aktivního i pasivního volebního práva.¹⁵ I v českém právním prostředí sice nelze občana zbavit volebního práva, ale lze pro existenci překážek omezit na základě zákona jeho výkon. Jednou z těchto překážek je podle ustanovení § 2 b) zákona o volbách do Parlamentu ČR¹⁶ omezení svéprávnosti ve vztahu k výkonu volebního práva.

Ne každý člověk s omezenou svéprávností je zároveň omezen ve výkonu aktivního (právo volit) či pasivního (právo být volen) volebního práva.¹⁷ **Omezení výkonu volebního práva**

15 Tento přístup států k volebnímu právu není v rámci vyspělých států ojedinělý. Naposledy se touto praxí zabýval Evropský soud pro lidská práva ve vztahu k dánské právní úpravě v rozsudku ze dne 2. února 2021 ve věci č. 25802/18 a 27338/18 – Strøbye a Rosenlind proti Dánsku a shledal tuto praxi jako souladnou s článkem 3 Protokolu č. 1 k Evropské úmluvě o lidských právech i jejím článkem 14. Poukázal přitom, že obdobně postupují i jiné státy jako např. (Belgie, Bulharsko, Estonsko, Irsko, Kypr, Litva, Lucembursko, Malta, Německo, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko a Slovensko). Naproti tomu postup Maďarska shledal ve věci Alajos Kiss proti Maďarsku, č. 38832/06, rozsudek ze dne 20. května 2010, za rozporný s Evropskou úmluvou.

16 Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu ČR.

17 Problematikou omezování svéprávnosti se veřejný ochránce zabýval ve svém výzkumu Křížovatky autonomie. Praxe soudů při rozhodování o podpůrných opatřeních dostupném z https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/Krizovatky_autonomie.pdf.

musí být výslovně uvedeno ve výroku rozhodnutí soudu o omezení svéprávnosti. Nestačí, aby se soud zmínil o nedostatku způsobilosti k jeho výkonu pouze v odůvodnění rozhodnutí.¹⁸

Jak dále vyplývá z rozhodovací praxe Ústavního soudu, i v případě, že soud při svém rozhodování zvažuje omezení svéprávnosti i v oblasti výkonu volebního práva, je třeba k tomuto kroku přistupovat velmi restriktivně s ohledem na konkrétní schopnosti voliče, o jehož omezení volebního práva se rozhoduje, a toto omezení řádně a přesvědčivě odůvodnit.¹⁹

Překážka ve výkonu volebního práva se zapisuje formou poznámky do stálého seznamu voličů, popř. zvláštního seznamu voličů (k tvorbě seznamu voličů blíže [zde](#)).

Je třeba si uvědomit, že **výkon volebního práva** v sobě nezahrnuje jen samotný výkon volebního aktu ve volební místnosti, nýbrž v sobě **zahrnuje** i všechny činnosti, práva a úkony voliče, předpokládané zákonem v souvislosti s právem volit, i **kroky voliče směřující k umožnění realizace tohoto práva**. Tento závěr na první dojem působí zcela samozřejmě a mohl by se zdát nadbytečným. U voličů, kteří jsou omezeni ve svéprávnosti v jiných oblastech, než je výkon volebního práva (např. jednání s úřady, podávání návrhů k soudu apod.), však může konkrétní znění rozsudku způsobovat určitou právní nejistotu, zda jsou oprávněni v těchto věcech jednat samostatně, nebo je třeba souhlasu jejich opatrovníka. Tímto mám v rámci volebního procesu na mysli zejména podání žádosti o voličský průkaz, ověřování zápisů v seznamu voličů samotným voličem, zjednání nápravy na příslušném obecním úřadě či podání žaloby ve věcech seznamu voličů nebo žádost o volbu do přenosné volební schránky.

Jestliže však volič není omezen ve výkonu volebního práva, musí se na něj nahlížet na jakéhokoliv jiného voliče, který není ve svéprávnosti omezen vůbec. Opačný výklad by voliče rozděloval na dvě rozdílné kategorie a zakládal by rovněž **nepřípustnou nerovnost mezi voliči**. Proto je třeba i rozsudky o omezení svéprávnosti vždy vykládat ve prospěch volebního práva v celém jeho úhrnu. Například v případě, že je volič omezen ve svéprávnosti pro jednání s úřady či podávání žádostí správním orgánům, je oprávněn samostatně obecní úřad požádat o vydání voličského průkazu, neboť jeho žádost směřuje k realizaci výkonu volebního práva a v této oblasti není nikterak ve svéprávnosti omezen. Proto ani obecní úřady nebo soudy (v případě podání správní žaloby) **by neměly** k podání voliče v těchto **věcech vyžadovat souhlas opatrovníka**.

Toto jednání navíc nemůže způsobit voliči žádnou újmu, jak to předpokládá ustanovení § 55 odst. 2 občanského zákoníku, neboť kroky voliče v tomto ohledu směřují výhradně k realizaci jeho volebního práva. Voliči v tomto směru nehrozí ani žádná majetková újma, neboť toto jednání vůči obecnímu úřadu nepodléhá správnímu poplatku a podání správní žaloby je od soudního poplatku výslovně osvobozeno.²⁰

18 Stanovisko Občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. Cpjn 23/2016, k možnosti soudu omezit svéprávnost k výkonu volebního práva.

19 Zejména nálezy sp. zn. IV. ÚS 3102/08, ze dne 12. 7. 2010, který nepřímo Ústavní soud potvrdil nálezem sp. zn. IV. ÚS 1580/16, ze dne 5. 12. 2016.

20 Ust. § 11 odst. 1 písm. h) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích ve znění pozdějších předpisů.

Doporučení

Doporučení je rozděleno do dvou částí. První část se zaměřuje na činnost a podporu poskytovatele sociálních služeb a opatrovníka v období před volbami. Druhá část se pak zabývá těmito povinnostmi a podporou v rámci samotného volebního procesu.

1. Průběžná podpora v oblasti výkonu volebního práva

1.1 Mít povědomí o právním postavení klientů/opatrovanců v oblasti výkonu volebního práva

První osobou, jež by měla mít jasno v tom, ve kterých oblastech je člověk omezen na svéprávnosti, je jeho opatrovník, neboť jedině tak může vůči svému opatrovanci plnit řádně všechny své zákonné povinnosti. Pouze za tohoto předpokladu může opatrovník kvalifikovaně informovat poskytovatele sociálních služeb o právním postavení opatrovance.

Jak jsem zjistila z dříve provedených návštěv DOZP zabývajících se výkonem volebního práva, ne všichni poskytovatelé pobytových sociálních služeb mají povědomí o právním postavení svých klientů v oblasti volebního práva. ²¹

Poskytovatel sociálních služeb by však již při uzavírání smlouvy s klientem měl mít jasno v jeho právním postavení, tedy zejména v tom, je-li klient omezen ve svéprávnosti a v jakém rozsahu. V opačném případě by nemohl vůči klientovi řádně plnit svoji zákonnou povinnost pomáhat mu při uplatňování jeho práv. ²² V některých případech, kdy jsou klienti omezeni na svéprávnosti v oblasti poskytování sociálních služeb, by se dokonce poskytovatel vystavoval riziku neplatnosti smlouvy, kterou s klientem uzavřel. Proto je naprosto nezbytné, aby poskytovatel právní postavení všech svých klientů s omezenou svéprávností podrobně znal již od samého počátku poskytování služby, a to včetně oblastí, ve kterých klient nemůže právně jednat.

V tomto ohledu doporučuji poskytovatelům sociálních služeb vést pravidelně **aktualizovaný seznam** všech svých klientů **omezených ve svéprávnosti**, a to včetně konkrétních oblastí, ve kterých jsou klienti omezeni, tak aby poskytovatel ani opatrovník nezasahovali nepřiměřeně do výkonu jejich práv. Tento seznam by měl obsahovat i oblast **volebního práva**.

V tomto směru apeluji rovněž na **opatrovníky**, jejichž opatrovanci jsou klienty pobytového zařízení sociálních služeb, aby důsledně plnili svoji zákonnou povinnost chránit práva opatrovance podle § 466 odst. 1 občanského zákoníku a tomuto zařízení **aktivně poskytovali informace o právním postavení opatrovanců a jeho případných změnách**. Rovněž **opatrovníkům doporučuji, aby poskytovatelům poskytli kopii nebo výpisu aktuálního**

21 VOP. 2020. Výkon volebního práva v domovech pro osoby se zdravotním postižením, s. 15 a násl. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8192>.

22 Tato povinnost vyplývá ze zákona o sociálních službách většinou poskytovatelů sociálních služeb [např. § 48 odst. 2 písm. h) DOZP, např. § 49 odst. 2 písm. h) domovům pro seniory či např. § 50 odst. 2 písm. h) DZR].

rozsudku o omezení svéprávnosti svých opatrovanců. Jedině tak mohou řádně splnit svou zákonnou povinnost chránit zájmy opatrovance vyplývající z ustanovení § 466 odst. 1 občanského zákoníku.²³

V případě, že se poskytovatel nedozví potřebné informace od opatrovníka, doporučuji mu, aby se obrátil se žádostí o tyto informace na **obecní úřad obce s rozšířenou působností**, v níž má klient trvalé bydliště, případně na **příslušný okresní soud**.

Příklady konkrétních rozsudků o omezení svéprávnosti vztahujících se k výkonu volebního práva jsou uvedeny v předchozím doporučení tehdejší veřejné ochránkyně práv k výkonu volebního práva lidí s postižením.²⁴

1.2 Ověřit, zda má klient vydán občanský průkaz, případně zažádat o jeho vydání

Povinnost mít občanský průkaz má občan České republiky, který dosáhl 18 let. Tato povinnost se však nevztahuje na člověka, který je omezen ve svéprávnosti. I tento člověk však má právo na to, aby občanský průkaz měl.²⁵

Nezbytnou podmínkou k tomu, aby volič mohl uplatnit své volební právo, je, aby volič prokázal svou totožnost a občanství České republiky členům volební komise, a to buď cestovním pasem, nebo občanským průkazem. Pokud svoji totožnost neprokáže, hlasování ve volbách mu nebude umožněno.²⁶

V rámci přípravy na volby by poskytovatel měl tedy rovněž **zjistit, zda byl klientovi občanský průkaz vydán** a zda ho má u sebe klient, nebo jeho opatrovník. V případě, že klientovi občanský průkaz vydán nebyl, měl by poskytovatel klientovi **poskytnout podporu při podání žádosti o občanský průkaz**. Pokud klient není oprávněn podat žádost o vydání občanského průkazu sám (v návaznosti na rozsah omezení svéprávnosti), **měl by to učinit opatrovník**.

1.3 Průběžně a srozumitelně informovat klienty/opatrovance o účelu a průběhu voleb

K tomu, aby každý volič, nejenom člověk s postižením, mohl rozhodnout, zda uplatní své volební právo, je nezbytné, aby věděl, co jsou volby, jaký je jejich účel a průběh.

Volbám jako základu demokratického procesu by měl poskytovatel sociálních služeb soustavně věnovat pozornost například v rámci vzdělávacích a aktivizačních činností zařízení. Informace o podstatě, účelu a voleb, jakož i o rozdílech mezi různými druhy voleb a významu výkonu volebního práva by měly být poskytovány průběžně, nejen těsně

23 K povinnostem opatrovníka náleží udržovat s opatrovancem vhodným způsobem a v potřebném rozsahu pravidelné spojení, projevovat o opatrovance skutečný zájem, jakož i dbát o jeho zdravotní stav a **starat se o naplnění opatrovancových práv a chránit jeho zájmy**.

24 VOP. 2020. Výkon volebního práva v domovech pro osoby se zdravotním postižením, s. 15 a násl. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8192>.

25 Ustanovení § 3 a 4 zákona č. 269/2021 Sb., o občanských průkazech.

26 Ustanovení § 19 odst. 3 a 4 zákona o volbách do Parlamentu ČR.

před nadcházejícími volbami. Doporučuji poskytovatelům sociálních služeb **zařadit přípravu na volby do plánu aktivizačních činností klientů.**

Zařízení by mělo dbát na to, aby klienti byli **motivováni k uplatnění volebního práva**, a pokud se ho rozhodnou nevyužít, aby toto **rozhodnutí bylo informované**. Účast u voleb může být také vhodným osobním cílem klienta v rámci individuálního plánování služby.

1.4 Podat přístupné informace o blížících se volbách

K tomu, aby mohl člověk s postižením vykonávat volební právo, musí mít **informace o tom, že se volby konají, o jaké volby se jedná a kdy se konají**. Lidem dlouhodobě pobývajícím v pobytových zařízeních sociálních služeb hrozí riziko odtržení od života společnosti a určité informační izolace. Poskytovatel sociálních služeb by měl v tomto ohledu usilovat o co možná nejširší sociální začleňování klientů a odstraňování i této informační a komunikační bariéry. Jelikož stát dosud dostatečně nepromítl do zákonné úpravy svůj závazek z čl. 29 Úmluvy informovat o volbách vhodným, všem přístupným, srozumitelným a použitelným způsobem, je úloha poskytovatele sociálních služeb v rámci podpory při uplatňování práv klientů nezastupitelná.²⁷

Informaci o konání voleb by měli obdržet všichni klienti pobytového zařízení sociálních služeb oprávnění volit, a to takovým způsobem, který je pro ně přístupný a srozumitelný, nikoliv pouze ti klienti, které poskytovatel vyhodnotí s ohledem na jejich stav jako „schopné volit“. **Rozhodování o volebním právu** občanů přísluší dle platné právní úpravy do **výlučné působnosti soudu** v rámci řízení o omezení svéprávnosti, a nelze je nahrazovat svévolným subjektivním hodnocením poskytovatele, kterým dochází k zásahu do základního práva volit zaručeného čl. 21 Listiny. Naopak v případě, že poskytovatel dospěje k závěru, že klient, ačkoliv je rozsudkem omezen i ve výkonu volebního práva, je schopen volit, je jeho povinností²⁸ obrátit se s podnětem na příslušný opatrovníkový soud.

Z tohoto důvodu je nezbytné, aby poskytovatel informoval srozumitelným způsobem o volbách všechny své klienty, kteří nebyli soudem omezeni ve výkonu volebního práva.

Klientům, kteří o volby projeví zájem, by měl poskytovatel poskytnout **informace o termínu a místu voleb**, jednotlivých **kandidátních listinách**, popř. i kandidátech a **volebních programech** jednotlivých stran a **průběhu konkrétních voleb**.

Záznam o poskytnutí informací o volbách by měl poskytovatel uvést do individuální dokumentace každého z klientů včetně poznámky, zda klient chce, či nechce volit, případně není schopen s ohledem vysokou míru podpory vyjádřit svoji vůli nebo porozumět poskytovaným informacím. S touto informací by měl poskytovatel dále pracovat a v závislosti na ní poskytnout klientovi další informace a pomoc při uplatnění výkonu volebního práva, jak uvádíme v následujících kapitolách tohoto doporučení. V případě,

27 Tato povinnost, jak už je uvedeno výše, vyplývá ze zákona o sociálních službách většinou poskytovatelů sociálních služeb [např. § 48 odst. 2 písm. h) DOZP, např. § 49 odst. 2 písm. h) domovům pro seniory či např. § 50 odst. 2 písm. h) DZR].

28 Povinnost pomáhat klientovi při uplatňování jeho práv vyplývá ze zákona o sociálních službách většinou poskytovatelů sociálních služeb [např. § 48 odst. 2 písm. h) DOZP, např. § 49 odst. 2 písm. h) domovům pro seniory či např. § 50 odst. 2 písm. h) DZR].

že klient změní svůj názor na volby, je třeba tuto informaci rovněž zaznamenat do individuální dokumentace a s touto informací dále pracovat.

V praxi může rovněž nastat situace, kdy si **opatrovník nepřeje, aby klient volil**, a poskytovateli neposkytuje součinnost v této oblasti, či dokonce poskytovateli brání v přípravě klienta na volby. V tomto případě je třeba si uvědomit, že jestliže klient není omezen ve výkonu volebního práva, **jedná v této oblasti samostatně a opatrovník není oprávněn do rozhodnutí opatrovance jakkoliv zasahovat**. Poskytovatel by o tom měl opatrovníka poučit a v případě neúspěchu by se měl s podnětem obrátit na příslušný opatrovnícký soud.

Poskytovatel by měl klientům rovněž krok po kroku **vysvětlit průběh voleb**. Jako vhodnou přípravu na volby považují dle individuálních potřeb klientů rovněž nácvik voleb přímo v zařízení sociálních služeb. V každém případě by měl poskytovatel klientům srozumitelně vysvětlit, že při volbách do Poslanecké sněmovny ČR musí **vybrat jeden volební lístek, tento lístek vložit do úřední obálky**, kterou dostanou od volební komise, a v této obálce je **vhodit do volební schránky**. Rovněž je vhodné, aby poskytovatel poučil klienty o možnosti udělení až čtyř **preferenčních hlasů** zakroužkováním pořadových čísel uvedených u jednotlivých kandidátů.

Při informování klientů o volbách může poskytovatel použít také pomůcky v přístupné formě, tedy např. ve formě pro snadné čtení (easy to read), piktogramech obrázcích apod. Nemusí přitom mnohdy vytvářet vlastní materiály, ale může využít materiály volně dostupné.²⁹

Informace o jednotlivých kandidátech může poskytovatel čerpat z internetových stránek Českého statistického úřadu.³⁰

Poskytovatel může též požádat obecní úřad o zaslání několika sad hlasovacích lístků, a to s větším předstihem před zákonnou lhůtou pro doručení hlasovacích lístků voličům.³¹ Tyto sady může využít například pro seznámení svých klientů s jednotlivými kandidáty. Může na nich i klientům rovněž vysvětlit, jak hlasování probíhá, případně **provést dle individuálních potřeb klientů nácvik voleb v zařízení**.

Při seznamování klientů s volebním programem jednotlivých kandidujících subjektů je nezbytné, aby poskytovatel co nejvíce usiloval o objektivnost a nestrannost. **Zaměstnanci by se měli v průběhu poskytování těchto informací vyvarovat projevů preferencí k některé z kandidujících stran**. Poskytovatel by měl napomáhat klientům, aby si z takto poskytnutých informací utvořili vlastní obraz o kandidujících subjektech.

29 Viz například letáky zpracované Ministerstvem vnitra a Společností pro podporu lidí s mentálním postižením, z. s., k volbám do Evropského parlamentu v roce 2019 a k volbám do senátu a krajských zastupitelstev v roce 2020: <https://www.mvcr.cz/clanek/volby-2020-zastupitelstva-kraju-a-senat.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>. Na tomto odkazu lze nalézt i instruktážní videa opatřená titulky pro voliče se sluchovým postižením). Zvuková stopa těchto videí může naopak pomoci lidem se zrakovým postižením.

30 Český statistický úřad tyto informace uveřejňuje na speciálních webových stránkách věnovaných volbám na adrese www.volby.cz. Zde jsou uvedeny všechny kandidátní listiny všech stran ve všech krajích.

31 Zákonná lhůta pro doručení hlasovacích lístků voličům je u voleb do Poslanecké sněmovny ČR pouze 3 dny před začátkem voleb.

Další možností, jak klientům přiblížit volební programy, je podpořit klienty, aby sledovali předvolební debaty ve veřejných sdělovacích prostředcích.

Poskytovatel také může uspořádat v zařízení předvolební diskusi se zástupci kandidujících stran (nemusí jít nutně o kandidáty těchto stran do parlamentních voleb, ale například o zástupce místních organizací kandidujících subjektů). Je však nezbytné, aby při organizování takové debaty v rámci svobodné politické soutěže oslovil všechny subjekty kandidující v příslušném volebním kraji.

1.5 Zkontrolovat správnost zápisů ve stálém seznamu voličů

Výkon volebního práva v příslušném volebním okrsku umožní okrsková volební komise jen občanu, který je zapsán ve stálém seznamu voličů, zvláštním seznamu voličů nebo po předložení voličského průkazu. **Stálý seznam voličů** vede místně příslušný obecní úřad dle trvalého pobytu voliče.³² V případě, že u voliče nastala překážka výkonu volebního práva, tedy byl například omezen ve svéprávnosti v této oblasti, obecní úřad to zaznamená do stálého seznamu voličů.³³

Při tvorbě seznamu voličů vychází příslušný obecní úřad z údajů ze základního registru obyvatel, informačního systému evidence obyvatel a informačního systému cizinců.³⁴ Tyto informační systémy však neobsahují údaje o rozsahu omezení svéprávnosti.³⁵ Obecní úřad, který vede stálý seznam voličů a nemá k dispozici znění aktuálního rozsudku o omezení svéprávnosti, pak nemá ani žádnou možnost ověřit si, zda se omezení svéprávnosti vztahuje i na výkon volebního práva. Proto seznamy voličů (stálé i zvláštní) mohou obsahovat celou řadu chyb ve vztahu k voličům s omezenou svéprávností. Ačkoliv někteří voliči nejsou omezení výslovně ve výkonu volebního práva, v seznamu voličů mohou mít uvedenu překážku výkonu volebního práva. Rovněž voliči, kteří byli v minulosti omezeni ve výkonu práva, mohou mít v seznamu voličů stále uvedenou překážku ve výkonu volebního práva.³⁶ Je proto vhodné, **aby si klient/opatrovanec před konáním voleb ověřil, zda je v seznamu zapsán**, a to zejména tehdy, pokud byl v minulosti (za staré právní úpravy) zbaven svéprávnosti, nebo byl omezen ve výkonu volebního práva.

Každý volič si může v úředních hodinách na obecním úřadě ověřit, zda je zapsán v seznamu, a může **případně požadovat doplnění údajů nebo provedení oprav**. Prokázat neexistenci překážky volebního práva může zejména rozsudkem o omezení svéprávnosti či o jejím navrácení (případně také ve zkrácené verzi) s vyznačenou doložkou právní moci. Obecní

32 Ustanovení § 28 zákona o volbách do zastupitelstev obcí ve spojení s § 5 zákona o volbách do parlamentu.

33 Ustanovení § 28 odst. 3 zákona o volbách do zastupitelstev obcí.

34 Ustanovení § 4 vyhlášky č. 59/2002 Sb., o provedení některých ustanovení zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

35 Srov. ustanovení § 18 odst. 1 písm. h) zákona č. 111/2009 Sb., o základních registrech, ve znění pozdějších předpisů a ustanovení 3 odst. 3 písm. i) zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

36 Srov. VOP. 2020. Výkon volebního práva v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8192>.

úřad je povinen do 48 hodin žadateli vyhovět nebo mu v této lhůtě písemně sdělit důvody, proč žádosti vyhovět nelze.³⁷

V případě, že obecní úřad žádosti voliče nevyhoví, **může se volič domáhat zápisu v seznamu voličů nebo jeho opravy** (výmazu překážky výkonu volebního práva) **správní žalobou** podanou ke krajskému soudu příslušnému dle sídla tohoto obecního úřadu.³⁸ O této žalobě je soud povinen rozhodnout do tří dnů od jejího podání. Opatrovník i poskytovatel by klientovi měli při uplatňování opravných prostředků poskytnout potřebnou podporu.

Pokud není klient schopen uplatnit svá práva sám, měli by mu **poskytovatel, případně opatrovník poskytnout odpovídající podporu** ve všech výše uvedených krocích, tedy **při ověřování zápisu v seznamu voličů i při zjednávání nápravy** jak na obecním úřadě, tak i případnou soudní cestou.

1.6 Zjistit, zda je volební budova a místnost pro klienta/opatrovance přístupná

Ačkoliv to vyžaduje Úmluva,³⁹ žádný vnitrostátní právní předpis nestanovuje podmínky pro přístupnost volební místnosti, např. požadavkem na její bezbariérovost či jinými dalšími požadavky s ohledem na potřeby lidí s postižením (např. vodící lišty, zvuková signalizace, akustická smyčka apod.).

Neexistence těchto požadavků pak řadě lidí s postižením znesnadňuje výkon volebního práva přímo ve volební místnosti, a tak jsou často tito voliči fakticky nuceni volit na nedůstojných místech⁴⁰ nebo do přenosné volební schránky ve svém domově či v pobytovém zařízení sociálních služeb, i když to s ohledem na jejich možnosti a schopnosti není nezbytné.⁴¹

V rámci poskytování podpory klientům je vhodné, aby se poskytovatel pobytových sociálních služeb nebo opatrovník na příslušném obecním úřadě předem zajímal o to, do jaké míry je volební místnost v příslušném volebním okrsku přístupná pro jeho klienty s ohledem na jejich individuální potřeby. Pokud poskytovatel zjistí, že místnost není přístupná pro některého z klientů, může učinit kroky k tomu, aby klient mohl volit v jiné místnosti. Ve větších obcích rozdělených na více volebních okrsků takto může ve spolupráci s obecním úřadem **vytipovat vhodnou volební místnost v jiném volebním okrsku a zároveň pomoci klientovi či klientům s vyřízením voličského průkazu**, aby mohl v této místnosti odvolit. Stejně by měl postupovat opatrovník.

37 Ustanovení § 28 odst. 2 zákona o volbách do zastupitelstev obcí.

38 Ustanovení § 88 soudního řádu správního.

39 Článek 29 písm. a) bod i) Úmluvy.

40 Veřejný ochránce práv se například setkal s praxí, kdy volič musel z důvodu nepřístupnosti volební místnosti volit před budovou, ve které se nacházela volební místnost. Viz VOP. 2020. Výkon volebního práva v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8192>.

41 Srov. § 19 odst. 7 zákona o volbách do Parlamentu ČR.

Je třeba, aby se poskytovatel pobytových služeb nebo opatrovník zajímal o přístupnost volební místnosti **s dostatečným předstihem**, tak aby si klient, v případě, že hodlá volit v jiné volební místnosti, stihl vyřídit voličský průkaz.

1.7 Nahlásit seznam klientů pro zvláštní seznam voličů

Kromě stálého seznamu vede obecní úřad také **zvláštní seznam voličů**, mimo jiné pro voliče, kteří nemohou volit ve svém územním okrsku, protože jsou v nemocnici, porodnici, sanatoriu, ústavu sociální péče nebo v obdobném ústavu a zařízení, umístěném v obci.⁴² Ve zvláštním seznamu voličů budou tedy zapsáni jen ti klienti, **kteří nejsou hlášeni k pobytu v obci (resp. ve volebním okrsku), v níž se nachází zařízení sociálních služeb, a zároveň si přejí v tomto okrsku volit.**

Do zvláštního seznamu zapíše obecní úřad voliče na základě údajů správy příslušného ústavu (ředitele příslušného zařízení pobytových sociálních služeb).⁴³ Z tohoto důvodu je nezbytné, aby měl poskytovatel vědomí o právním postavení klienta ve vztahu k výkonu volebního práva, jak doporučujeme v [kapitole 1.1](#), i o jeho preferencích, zda by chtěl volit ve volebním okrsku dle svého trvalého pobytu, či dle místa, kde se nachází pobytové zařízení sociálních služeb. V případě, že klient hodlá volit ve volebním okrsku dle svého trvalého pobytu, je vhodné tuto skutečnost zaznamenat do dokumentace klienta. I v tomto případě měl by mu být poskytovatel nápomocen ve zjištění, zda je zapsán ve stálém seznamu voličů a zda je dle tohoto seznamu oprávněn k výkonu volebního práva a dále ve zjednání nápravy (viz [kapitola 1.5](#)).

Údaje o klientech je poskytovatel pobytových sociálních služeb poskytnout v případě voleb do Poslanecké sněmovny ČR příslušnému obecnímu úřadu **nejpozději 7 dnů před začátkem hlasování**.⁴⁴ Před touto dobou by měl poskytovatel zjistit, zda si jednotliví klienti přejí volit v místě svého bydliště, nebo chtějí být zapsáni do zvláštního seznamu a volit ve volebním okrsku zařízení. Je vhodné, aby poskytovatel pobytové sociální služby nenechával svoji povinnost zaslat údaje o klientech obecnímu úřadu na poslední dny zákonné lhůty a měl prostor pro komunikaci s tímto obecním úřadem a předložení příslušných rozsudků. Obecní úřad by pak v rámci principu dobré správy měl zjištěné chyby ve volebním seznamu napravit.

Pokud poskytovatel neoznámí údaje o klientech obecnímu úřadu, nemohou být tito klienti zapsáni ve zvláštním seznamu voličů a nebudou jim ani do zařízení doručeny hlasovací lístky. To může pro ně znamenat značný diskomfort jak z hlediska výběru kandidátů a přípravy na volby, tak z hlediska samotného uskutečnění volebního aktu, zejména pokud je jejich stálý volební okrsek vzdálen. Pro poskytovatele to může navíc představovat zvýšené organizační nároky, pokud bude klient potřebovat při výkonu volebního práva doprovod či podporu.

42 Ustanovení § 6 odst. 1 písm. b) zákona o volbách do Parlamentu ČR.

43 Ustanovení § 6 odst. 2 zákona o volbách do Parlamentu ČR.

44 Ustanovení § 6 odst. 2 zákona o volbách do Parlamentu ČR.

1.8 Podpořit klienty při žádosti o voličský průkaz, pokud je to potřeba

Jak již částečně uvádím v předchozích částech tohoto doporučení, základním pravidlem pro výkon volebního práva by měla být volba v řádné volební místnosti a volba do přenosné volební schránky v zařízení nebo v domácnosti voliče by měla být spíše výjimečnou záležitostí, kdy volič objektivně není schopen hlasování ve volební místnosti. Proto by i poskytovatel pobytových sociálních služeb, případně opatrovník měl vyvinout co největší úsilí k tomu, aby voliči volili v pro ně přístupné volební místnosti, byť v jiném volebním okrsku (např. v sousední obci), nikoliv do přenosné volební schránky. Takový postup napomáhá v oblasti volebního práva lidem s postižením naplňovat jejich právo na nezávislý způsob života, zapojení do společnosti a život v komunitě, jak to vyplývá z čl. 19 Úmluvy.

K tomu, aby volič mohl volit v jiném volebním okrsku než v tom, do kterého přísluší dle svého pobytu, musí mít k tomu voličský průkaz. Voličský průkaz vydává obecní úřad na základě žádosti voliče. O voličský průkaz může volič požádat osobně nebo písemně. **Osobně** může o voličský průkaz požádat na obecním úřadě v místě bydliště nejdříve 15 dnů před volbami, nejpozději však do uzavření seznamu voličů, **tedy dva dny před konáním voleb do 16:00 hodin**. Jestliže podává **písemnou žádost**, musí ji doručit **nejpozději 7 dnů před konáním voleb**. Pro parlamentní volby v roce 2021 tak lze o voličský průkaz písemně požádat nejpozději do 1. října, osobně na obecním úřadě pak do 6. října 16:00 hodin.

V případě, že klientovi činí obtíže o vydání tohoto průkazu požádat, měl by mu být poskytovatel při vyřizování voličského průkazu rovněž nápomocen. Pomoci s vyřízením voličského průkazu může voliči rovněž opatrovník. Vzhledem k tomu, že vyřízení voličského průkazu je třeba považovat za součást výkonu volebního práva, nejedná se zde o právní jednání opatrovníka v zastoupení opatrovance (viz [kapitola 4.](#) části věnované právní úpravě), nýbrž jen o podporu opatrovance, který v této věci jedná samostatně, a povinnosti opatrovníka se tak kryjí s povinnostmi poskytovatele sociálních služeb. Poskytovatel by však neměl automaticky spoléhat nato, že opatrovník splní svoji povinnost, ale vždy by měl ověřit, zda opatrovník klientovi poskytuje dostatečnou podporu, a pokud tomu tak není, měl by tuto podporu poskytnout sám poskytovatel sociálních služeb.

Tato podpora může mít řadu podob. Poskytovatel nebo opatrovník může například klienta doprovodit na obecní úřad, kde si klient o vydání voličského průkazu s jeho pomocí požádá a osobně si jej při této příležitosti vyzvedne. Dále může poskytovatel nebo opatrovník pomoci klientovi se sepsáním žádosti o vydání voličského průkazu a odesláním této žádosti. Podpora však může spočívat i v pouhém upozornění klienta na možnost volby na základě voličského průkazu a upozornění na lhůty pro jeho vydání, a to vždy v závislosti na individuálních schopnostech a potřebách klienta.

2. Podpora v průběhu voleb

2.1 Zajistit, že má klient/opatrovanec k dispozici občanský průkaz

Volební komise umožní voliči výkon jeho volebního práva pouze v případě, že prokáže svou totožnost a občanství České republiky platným občanským průkazem nebo cestovním pasem. V pobytových zařízeních sociálních služeb je poměrně častou praxí možnost klienta

(na základě dohody s poskytovatelem) uschovat si osobní doklady u tohoto poskytovatele.⁴⁵ Někteří lidé s omezenou svéprávností mohou mít osobní doklady uschovány u svého opatrovníka.

Poskytovatel nebo opatrovník, který uschovává osobní doklady klienta/opatrovance, je povinen klientovi⁴⁶ tyto **doklady vydat**, aby mohl řádně vykonat své volební právo. V případě, že má klient osobní doklady u sebe, je nanejvýš vhodné mu před cestou do volební místnosti **připomenout, aby si vzal tyto doklady s sebou**.

2.2 Poskytnout klientovi/opatrovanci podporu při dopravě do volební místnosti, pokud je to potřeba

U voličů, kteří nejsou schopni sami se dopravit do volební místnosti, ale jsou schopni volit v „řádné“ volební místnosti, je nanejvýš vhodné, aby své volební právo vykonali v této volební místnosti. Poskytovatel sociálních služeb, popř. opatrovník by jim měl **zajistit takovou míru asistence, aby se do volební místnosti mohli dostat**.⁴⁷ Nápomoc poskytovatele nebo opatrovníka by měla spočívat například v dopravě nebo doprovodu do volební místnosti nebo v nápomoci při orientaci ve volební místnosti. Rozsah podpory by měl odpovídat schopnostem a potřebám klienta. Naopak, pokud klient podporu nepotřebuje, měl by mít možnost volit bez ní.

2.3 Poskytnout klientovi/opatrovanci podporu v průběhu hlasování, pokud je to potřeba

Pomocí při výběru vhodné volební místnosti, nebo výběrem volby do přenosné volební schránky úloha poskytovatele sociálních služeb nebo opatrovníka nekončí. Je tomu spíše naopak. V případě volby ve volební místnosti by poskytovatel sociálních služeb, případně opatrovník měl **ověřit, zda klient zvládne volbu ve volební místnosti samostatně, nebo potřebuje asistenci a tuto asistenci zajistit**.

I zákon o volbách do Parlamentu ČR počítá s asistencí jiné osoby při výkonu samotného volebního aktu, dokonce i v prostoru pro úpravu hlasovacího lístku, tedy za tzv. „volební plentou“. Podle ustanovení § 19 odst. 6 zákona o volbách do Parlamentu ČR může být v prostoru pro úpravu hlasovacího lístku *s voličem, který nemůže sám upravit hlasovací lístek pro tělesnou vadu, anebo nemůže číst nebo psát*, přítomen jiný volič, a hlasovací lístek za něho upravit a vložit do úřední (hlasovací) obálky. Co se týče podmínky, že volič nemůže sám upravit hlasovací lístek pro tělesnou vadu, anebo nemůže číst nebo psát, je třeba tuto podmínku vykládat co možná nejšířeji v souladu s článkem 29 Úmluvy ve prospěch volebního práva lidí s postižením. Je ji nutné vztahovat ji i na voliče s mentálním, popř.

45 VOP. 2020. Výkon volebního práva v domovech pro osoby se zdravotním postižením, s. 18. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8192>.

46 Plošnou úschovu občanských průkazů všech klientů poskytovatelem pobytových sociálních služeb veřejný ochránce práv dlouhodobě kritizuje. Viz např. VOP. 2015. Domovy pro seniory a domovy se zvláštním režimem, s. 30 a násl. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/ZARIZENI/Socialni_sluzby/2015_Zprava_domovy_pro_seniory.pdf.

47 Tuto povinnost lze dovodit ze zákona o sociálních službách u většiny poskytovatelů sociálních služeb [např. § 48 odst. 2 písm. h) DOZP, např. § 49 odst. 2 písm. h) domovům pro seniory či např. § 50 odst. 2 písm. h) DZR].

kombinovaným postižením, kteří by bez této asistence nebyli schopni volit, nebo by jim volba činila obtíže. Tento výklad je v současnosti akceptován i Ministerstvem vnitra jakožto gestorem voleb a měl by být obsažen i v materiálech pro volební komise. Uvedený závěr se vztahuje jak na volby ve volební místnosti, tak do přenosné volební schránky v obydlí voliče či v pobytovém zařízení sociálních služeb. Zákon o volbách do Parlamentu ČR nestanovuje bližší podmínky, kdo by měl tuto asistenci vykonávat. Musí se však jednat o voliče (tedy člověka s volebním právem), který nesmí být zároveň členem volební komise.⁴⁸ **Voliči tedy při volbě může pomáhat jak zaměstnanec poskytovatele sociálních služeb, tak i opatrovník.** Poskytovatel i opatrovník však i v této situaci musí **respektovat autonomii vůle klienta (opatrovance), a to i při výběru voliče, který klientovi pomáhá** s úpravou hlasovacího lístku a hlasováním. Tímto voličem totiž nutně nemusí být zaměstnanec poskytovatele či klientův opatrovník, ale kterýkoliv občan oprávněný volit, kterého si klient (opatrovanec) vybere a má k němu důvěru. Tuto volbu musí jak poskytovatel, tak opatrovník respektovat. Osoba poskytující podporu v prostoru pro úpravu hlasovacího lístku, ať už jí je zaměstnanec poskytovatele, opatrovník, či někdo jiný, by měla dbát principu tajnosti hlasování a nikomu nesdělovat, jak klient hlasoval.

V případě, že tuto asistenci poskytuje přímo poskytovatel sociálních služeb nebo opatrovník, musí i při této asistenci **respektovat svobodu volby klienta**, nijak do ní nezasahovat a klientovi (opatrovanci) poskytnout podporu pouze v „technických záležitostech“, jako je vyhledání příslušného volebního lístku a jeho úprava při udělení preferenčních hlasů (obojí výhradně na základě vůle klienta), vložení hlasovacího lístku do úřední obálky a vhození hlasu do volební schránky.

Obzvláště opatrovník musí pamatovat na to, že v tomto okamžiku nejedná jako zákonný zástupce opatrovance, tedy **nevykonává volební právo jménem opatrovance, nýbrž opatrovanci s výkonem volebního práva pouze pomáhá**. Tím, kdo vykonává volební právo, zůstává vždy opatrovanec.

Je naprosto nepřípustné a v rozporu se základními volebními principy, aby poskytovatel nebo opatrovník s klientem (opatrovancem) manipulovali, či dokonce volili dle své vlastní preference.

2.4 Zajistit podmínky pro hlasování do přenosné volební schránky

Tento způsob hlasování by měl být **využíván spíše výjimečně** a výlučně na základě skutečných potřeb klienta. Poskytovatel sociálních služeb by měl klienta podporovat v tom, aby volil v běžné volební místnosti, nikoliv do přenosné volební schránky. Volba do přenosné volební schránky je podmíněna **žádostí voliče** příslušnému obecnímu úřadu nebo v den voleb okrskové volební komisi. Je-li to třeba, měl by poskytovatel sociálních služeb nebo opatrovník klientovi s podáním žádosti pomoci. V případě, že je v zařízení více klientů, kteří chtějí volit do přenosné volení schránky, lze podat i společnou žádost o tuto volbu. Poskytovatel tak smí učinit pouze na základě **individuálního projednání s klientem a na základě jeho skutečné a svobodné vůle**.

⁴⁸ Ustanovení § 19 odst. 6 zákona o volbách do Parlamentu ČR.

Poskytovatel by měl zjišťovat potřebu klientů volit do přenosné volební schránky s dostatečným předstihem, aby byl schopen v zařízení zajistit podmínky pro důstojnost a tajnost hlasování.

Okrsková volební komise k voliči vyšle dva ze svých členů s přenosnou volební schránkou, úřední obálkou a hlasovacími lístky.⁴⁹ Okrsková volební komise může přijít jen k voliči, který pobývá na území příslušného volebního okrsku, v němž je volič zapsán ve stálém nebo zvláštním seznamu voličů. Je proto důležité, aby i pro tyto případy poskytovatel pobytové sociální služby ve spolupráci s klientem předem ověřil, zda je klient v tomto seznamu zapsán, jak již uvádíme v [kapitole 1.5](#).

Co se týče samotného výkonu volebního aktu, zákon o volbách do Parlamentu ČR je v tomto ohledu poměrně stručný a pouze v ustanovení § 19 odst. 7 říká, že členové volební komise postupují tak, aby byla **zachována tajnost hlasování**.

V průběhu hlasování do přenosné volební schránky je třeba, aby poskytovatel sociálních služeb dbal na důstojnost a vážnost volebního aktu. Jako vhodné například považuji v situaci, kdy v zařízení volí do přenosné schránky více klientů, zřídit v tomto zařízení speciální „volební prostor“ vybavený zástěnou pro úpravu hlasovacího lístku, kde bude mít klient dostatek soukromí k vykonání tajné volby. Klienty, kteří nejsou schopni volit ani v tomto „speciálním volebním prostoru“, navštíví členové okrskové volební komise přímo na pokojích. I v této situaci by poskytovatel sociálních služeb měl zajistit důstojnost volby a především tajnost hlasování například použitím mobilních zástěn na pokojích klientů.

⁴⁹ Ustanovení § 19 odst. 7 zákona o volbách do Parlamentu ČR.